

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.22.014.623.091.2/5

ЛІДІЯ ХОМИЧ
(Київ)

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ АНТОНА МАКАРЕНКА У ПРОЕКТУВАННІ НАПРЯМІВ ОРГАНІЗАЦІЇ КУРАТОРОМ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ НА СТУДЕНТСЬКУ МОЛОДЬ

Проаналізовано проектування основних напрямів організації виховного впливу на студентську молодь куратором академічної групи вишу, в основу якого покладений досвід педагогічної діяльності відомого педагога А. Макаренка.

Ключові слова: педагогічний досвід, проектування в освіті, куратор академічної групи, процес виховання, студентська молодь.

Актуальною проблемою сьогодення є перехід до гуманізації та гуманітаризації освіти, який відбувається важко, повільно, але закономірно в силу різних об'єктивних і суб'єктивних причин. Освіта має стати чинником розвитку свідомості, тобто розвитку культури мислення і культури почуттів особистості. Це означає усвідомлення всім суспільством, перш за все, моральних, духовних, естетичних цінностей, які складають мету існування людини. Серед цих цінностей – гідність людини, любов до ближнього, гармонія з природою, Космосом, вічні моральні заповіді „не убий”, „не вкради”, „шануй матір свою і батька свого”, які, не дивлячись на давність, здатні оновлюватись і відроджуватись у кожную нову епоху. Тому основою сучасного навчально-виховного процесу має бути Людина як найвища цінність, а зміст освіти необхідно спрямовувати на розвиток ціннісного світоглядного ставлення особистості до соціального і природного світу і до самої себе. Ціннісне ставлення передбачає поєднання інтересів викладача і студента, спрямованих на вільний саморозвиток особистості, збереження її індивідуальності, виховання такого громадянина-патріота, який здатен забезпечити високий рівень розвитку культури держави, її престиж та гідне місце в цивілізованому світі.

Сформульована проблема виховання студентської молоді на сучасному етапі суспільного розвитку потребує нагального вирішення. У цьому контексті актуалізується діяльність кураторів у вищих навчальних закладах, що і визначило мету нашої статті.

Історично склалося, що реалізація виховної роботи у студентських групах здійснюється через інститут кураторів. Актуальність проблеми кураторства у вищій школі полягає в необхідності вироблення єдиних підходів до організації творчої виховної діяльності зі студентською молоддю. У стінах вишу саме куратор найбільшою мірою має забезпечувати гармонійний розвиток молодої людини, формування її соціальної активності, громадської відповідальності, працьовитості, підприємливості, ініціативності та інших її позитивних якостей, а також можливість інтелектуально-творчої діяльності.

Куратор (лат. *cura* і *tor* – опікун, попечитель) проводить виховну роботу в студентській групі й відповідає за успішність студентів перед керівництвом факультету. Він здійснює виховний вплив на студентську молодь шляхом проведення різноманітних виховних заходів і залучення методів самовиховання, сприяє встановленню доброзичливих, морально-етичних, гуманістичних стосунків серед студентства, виступає посередником у взаємодії вихованців із професорсько-викладацьким складом. Так сформульовані завдання діяльності куратора академічної групи у статутних документах вишу. Ураховуючи те, що тривалий час (у радянський і пострадянський період) діяльність кураторів практично не стимулювалась, вона була зведена до формальної фіксації успішності студентів та проведення виховних заходів, які не приносили ніякої користі ні студентам, ні куратору. На початку третього тисячоліття вищі навчальні заклади намагаються вирішити цю проблему самотужки, різними способами стимулюють діяльність кураторів. У сучасних умовах ця діяльність виявляється, перш за все, у плануванні (проектуванні) та організації різних напрямів виховного впливу на студентську молодь. У цьому контексті важливе значення ми надаємо використанню досвіду роботи видатних педагогів.

Ідеї проектування у психолого-педагогічній науці були вперше сформульовані у працях П. Блонського, А. Макаренка, С. Шацького. Проектування традиційно вважається способом інноваційного перетворення педагогічної дійсності, коли змінюється простір життєдіяльності учасників навчально-виховного процесу. По суті проектування – це творення майбутнього. Зокрема, В. Докучаєва відзначає, що в сучасних умовах проектування стає основним механізмом розвитку інноваційної практики [1, с.18].

Саме досвід А. Макаренка з проектування та організації життєдіяльності виховних колективів (колонія імені М. Горького і комуна імені Ф. Дзержинського) є прикладом класичного варіанту діяльності педагога з виховання громадян-патріотів своєї держави. Цей досвід яскраво представлений у праці „Педагогічна поема” [4]. Проаналізуємо, які саме ідеї А. Макаренка необхідно реалізувати в роботі куратора академічної групи вишу.

А. Фролов відзначає, що відповідно до принципу демократичного централізму А. Макаренко будує організаційну основу виховання на поєднанні двох суперечливих завдань: по-перше, забезпечити цілісність виховного процесу, по-друге, створити найкращі умови для розвитку суспільної активності, самостійності, ініціативи і відповідальності всіх підрозділів і органів колективу, кожного вихователя і вихованця [5, с. 87].

А. Макаренко вважав виховання самостійною функцією педагога (куратора). Найглибший смисл виховної роботи він убачав у відборі і вихованні людських потреб, у приведенні їх до тієї моральної висоти, яка тільки мож-

лива в суспільстві, і яка може спонукати людину до подальшого вдосконалення [3, с. 80]. Головне, на його думку, уміти знайти реальні шляхи залучення дитини до різних суспільних справ, участь в яких зробила б її творцем, а не пасивним свідком подій реального життя. Це великою мірою залежить від організаторських здібностей, натхненної творчості і фантазії педагога. Повністю погоджуючись із думкою А. Макаренка, окреслимо завдання, професіограму і функції діяльності куратора в сучасному виші.

Як наголошено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні, пріоритетним напрямом в її реалізації є формування особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу, сучасної європейської цивілізації; виховання людини демократичного світогляду, яка поважає громадські права і свободи, традиції народів і культур світу, національний, релігійний, мовний вибір кожної людини. Тому основною метою діяльності куратора є формування такої особистості. Відповідно до мети можна сформулювати такі завдання куратора у вихованні студентської молоді: 1) підготовка студента, який гармонійно поєднує компетентність, духовність, якості державного, громадського та культурного діяча; 2) формування вміння оволодівати надбаннями сучасної національної та світової культури, мистецтва, науки, виробляти власні оригінальні підходи, форми, методи і прийоми організації навчально-виховного процесу, любові до знань та наукової істини, вміння аргументовано спростовувати теорії, ідеї, позиції; 3) розвиток самостійності, ініціативності, здатності компетентно вирішувати проблеми психологічного, пізнавального і практичного характеру в своїй майбутній професійній діяльності.

Аналізуючи проблему кураторства у вищій школі, зупинимось на професіограмі куратора, яка включає: 1) рівень професійно-педагогічної спрямованості (гуманізм у ставленні до студентів, відповідальність за виховну роботу, вимогливість, любов до вихованців), який виробляється впродовж життя; 2) знання з основ дисциплін (педагогіки, психології, філософії, анатомії, фізіології, гігієни, теорії та методики виховання різновікових категорій людей, методики викладання окремих предметів тощо), що вимагає постійної роботи над поповненням власного інтелектуального потенціалу; 3) педагогічні вміння (організаторські, комунікативні, науково-дослідницькі, прикладні), набуті у процесі фахової діяльності; 4) особистісні якості (комунікабельність, громадська активність, моральна зрілість, тактовність, витримка, самовладання, спостережливість, відвертість, доброзичливість, компетентність, національна свідомість), природні й набуті під впливом життєвих ситуацій.

Куратор вищої школи, виховуючи у студентів готовність до професійної діяльності, має дотримуватися певних принципів, які відображені у професіограмі. Серед них: повага до вибору студентом майбутнього фаху; орієнтація на їх гуманістичний розвиток; застосування в роботі з ними культурологічного підходу; деідеологізація виховного процесу; постійне зміцнення творчої взаємодії, гнучкості в наповненні конкретним змістом методів і форм роботи зі студентською молоддю.

До функцій куратора вишу належать виховна, організаторська, методично-інформаційна, координаційна, соціально-спрямовуюча. Виховна функція полягає в його впливі через систему різноманітних виховних заходів на формування наукового світогляду студентів, їхніх емоційних, духовно-

моральних, вольових, етичних, естетичних, фізичних і професійних якостей. Вона здійснюється у повсякденній роботі з молоддю й передбачає постійний вплив педагога на її свідомість. Організаторська функція передбачає ініціювання куратором виховних заходів, їх попередню підготовку (планування, проектування якісної реалізації задуму), здійснення запланованого, аналіз досягнутих результатів. Координаційна функція – це узгодження, приведення у відповідність якихось задумів, розмежування часу проведення заходів і реалізації інших планів тощо. Соціально-орієнтуюча функція ставить за мету спрямування життєдіяльності молоді відповідно до потреб суспільства, з урахуванням взаємин у ньому, поділів його на групи, партії, течії. Деякі вчені називають також аналітичну і комунікативну функції.

А. Макаренко наголошував на необхідності педагогу (куратору) поглиблено вивчати проблеми колективу: що таке колектив, його структура і функції, органи і стиль. Важливого значення в організації діяльності колективу (академічної групи) він надавав визначенню мети виховання. Як зазначалося вище, система цінностей і якостей особистості розвивається й виявляється через її власне ставлення: до держави і суспільства, до себе, людей, природи, праці, мистецтва. Такий комплексний підхід має реалізуватись у процесі навчання і виховання, у викладанні всіх дисциплін вишу на різних рівнях освіти. Це пов'язано з необхідністю формування у студентській молоді наскрізних цінностей які є невід'ємною складовою становлення цілісної особистості, серед них загальнолюдські, національні, громадянські, сімейні, особистісні, валеологічно-екологічні цінності. Саме так, узагальнено може бути визначена мета виховної діяльності куратора академічної групи в сучасному виші.

У реалізації цієї мети виховання цінною є ідея А. Макаренка, який розглядав суспільну думку колективу як важливий засіб формування особистості учня (студента). У пригоді куратору тут стане саме „Педагогічна поема“, де яскраво представлено реалізацію цієї ідеї. Особливо це актуально для студентської академічної групи яка є різновіковою, а тому в роботі куратор може дотримуватися порад А. Макаренка, який стверджував, що в різновіковому колективі захоплення також різні, життя первісного колективу організовується складніше, вимагає більше зусиль від окремих його членів, і старших, і молодших, ставить до тих і до інших більші вимоги й, отже, дає більший виховний ефект [2, с. 463].

Цінними є також думки А. Макаренка про самовиховання і самоосвіту. Видатний педагог виходив із відомого положення про те, що людина досконало володіє, передусім, тими знаннями, під час опанування яких виявляла самостійність, творче мислення; на основі фактів, їх порівняння, аналізу й синтезу робила узагальнення, висновки, застосовувала набуті знання на практиці. Саме тому в сучасних умовах важливими компонентами педагогічної діяльності, як відомо, є відносини між учасниками навчально-виховного процесу.

А. Макаренко виробив, застосовував і перевіряв на практиці систему таких взаємин. У нас, зазначав він, часто не розуміють того, що дитина у школі неодмінно громадянин, який має певні обов'язки перед суспільством. Десятирічну дитину він називав товаришем, особливо коли звертався до неї в справі, і вважав такий стиль серйозним, справжнім, діловим, пов'язаним з естетикою поведінки. Неабиякого значення надавав тактовності наставників. Педагогічний такт – це вияв поваги і любові до учнів, ввічливість, уважність,

довір'я, доброзичливість, щирість, розуміння їх психічного стану, витримка і вміння застосувати до учнів найдоцільніші засоби педагогічного впливу. Такі якості в сучасних умовах сприяють реалізації педагогіки співробітництва, тобто суб'єкт-об'єктних відносин у навчально-виховному процесі як школи, так і вишу. А. Макаренко настійно радив педагогам (кураторам) не забуваючи про душевну теплоту, ласку, увагу ставити до учнів (студентів) посильні вимоги. Його настанова – якомога вища вимогливість до вихованця, якомога більше поваги до нього – залишається актуальною і в наш час.

Характеризуючи педагогів, він наголошував на тому, що вони повинні бути організованими, вольовими і стриманими, добре фізично розвиненими, усебічно культурними, ввічливими, охайними, знати літературу, мистецтво, музику.

Водночас хочемо наголосити, що куратор повинен також удосконалювати те середовище, у якому живе вихованець, і не приховувати власного ставлення до світу (до фактів, подій, людей, літературних образів, історичних постатей). Справедливим є твердження, що „вихователь не може зробити іншу людину кращою, ніж він сам”, тому йому потрібно постійно коригувати свої якості, зовнішній вигляд, голос, емоції – усе те, що сприймається вихованцями в першу чергу. Куратор вищої школи, як ніхто інший, має бути скромним, тактовним, ввічливим, щирим, із повагою ставитись до інших. Постійна діяльність вихователя вимагає високого рівня комунікативних здібностей. Він повинен контролювати власні жести, рухи, міміку. Педагог-вихователю слід поповнювати наявні знання з психології, уміти читати думки вихованців, звертаючи увагу на мову рухів, жестів, міміки. Про це говорив у своїх науково-педагогічних працях А. Макаренко.

Проаналізований нами досвід організації виховної роботи А. Макаренка переконує, що педагог-наставник академічної групи є безпосереднім відповідальним організатором заходів виховного впливу на студентів. Проектування виховної роботи координується відповідно до планів виховної роботи університету. Комплекс заходів, який входить до плану роботи куратора, має включати всі напрями виховного впливу на студентів, зокрема.

1. Організаційна робота: ознайомлення з історією університету (музей); ознайомлення студентів із місцезнаходженням підрозділів університету, бібліотеки, деканатів, кафедр, їдальні, годинами їх роботи; ознайомлення студентів із роботою студентських громадських організацій, профкому, гуртків; організація самоврядування (обрання старост, їх заступників, студентського активу, профоргів); організація допомоги студентам в успішному оволодінні матеріалом навчальних програм;

2. Профілактичні заходи (превентивне виховання студентів): запрошення на кураторські години фахівців-медиків із лекціями-бесідами про наслідки девіантної (асоціальної) поведінки (профілактика наркоманії, алкоголізму, тютюнопаління, ВІЛ-інфекції); запрошення на кураторські години представників громадських організацій, благодійних фондів, які сприяють формуванню мотивації до здорового способу життя, свідомого відношення до загальнолюдських цінностей; залучати до обговорення конфліктних ситуацій, рішення особистісних та міжособистісних проблем психологів; звернення за допомогою у проведенні лекцій та роз'ясненні правових норм до співробітників органів внутрішніх справ.

3. Організація культурно-масової роботи: проведення заходів, спрямованих на виховання у студентів високої культури та духовності (запрошення на кураторські години видатних особистостей міста, університету, митців); участь у заходах, організованих в університеті, відвідування культурних та духовно значущих місць; участь у спортивних змаганнях та спортивно-масових заходах університету; інші заходи, проведені за власною ініціативою куратора.

Крім заходів, рекомендованих планом виховної роботи університету, кураторські години повинні відображати тематику, обрану за бажанням студентів, що було притаманно виховним закладам А. Макаренка.

Проаналізувавши мету, завдання, принципи, функції та основні напрями організації діяльності куратора у виші, на основі врахування досвіду А. Макаренка щодо проектування виховної діяльності педагога, ми дійшли висновку – це почесна місія формування особистості студента, його ціннісних орієнтацій у суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Докучаєва В. В. Теоретико-методологічні засади проектування інноваційних педагогічних систем : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / В. В. Докучаєва. – Луганськ, 2007. – 44 с.
2. Історія української школи і педагогіка : хрестоматія / упоряд. О. О. Любар; за заг. ред. В. Г. Кременя. – К. : Т-во „Знання”, КОО, 2003. – 766 с.
3. Макаренко А. С. Воспитание гражданина / сост. Р. М. Бескина, М. Д. Виноградова. – М. : Просвещение, 1988. – 304 с.
4. Макаренко А. С. Педагогическая поэма / сост., вступ. ст., примеч., комент. С. Невская. – М. : ИТРК, 2003. – 736 с.
5. Фролов А. А. А.С. Макаренко : основы педагогической системы / А. А. Фролов. – Горький, 1990. – 116 с.

ЛИДИЯ ХОМИЧ

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ОПЫТА АНТОНА МАКАРЕНКО В ПРОЕКТИРОВАНИИ НАПРАВЛЕНИЙ ОРГАНИЗАЦИИ КУРАТОРОМ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ НА СТУДЕНЧЕСКУЮ МОЛОДЕЖЬ

Проанализировано проектирование основных направлений организации воспитательного воздействия на студенческую молодежь куратором академической группы вуза, в основе которого использован опыт педагогической деятельности известного педагога А. Макаренко.

Ключевые слова: педагогический опыт, проектирование в образовании, куратор академической группы, процесс воспитания, студенческая молодежь.

LYDIA KHOMICH

USE OF EXPERIENCE OF ANTON MAKARENKO IN PLANNING OF DIRECTIONS ORGANIZATION OF AN EDUCATE AFFECTING A COUNSEL STUDENT YOUNG PEOPLE

The analysis of planning of basic directions organization of an educate affecting student young people the counsel of academic group of institute of higher is carried out in the article, experience of pedagogical activity of known teacher A.S is used in basis of which A. Makarenko.

Keywords: pedagogical pedagogical experience, planning in education, counsel of academic group, process of education, student young people.

Одержано 6.10.2010 р., рекомендовано до друку 2.11.2010 р.